

Juryrapport Martinus Nijhoff Vertaalprijs 2014

Hilde Pach is een van de grote pleitbezorgers van de Israëliische literatuur in Nederland. Sinds 1985 werkt zij aan een vertaaloeuvre van hoog niveau. Daarnaast ijvert zij ook als recensent en docent voor het beter bekend maken van deze literatuur bij het Nederlandse publiek. Voor een vertaler vormt de moderne Israëliische literatuur een speciale uitdaging. Deze relatief jonge literatuur, geschreven in een eveneens relatief jonge taal – het Modern Hebreeuws – wortelt in de rijkgeschakeerde, eeuwenlange traditie van de Joodse cultuur en geschiedenis, maar ook in de complexe, verscheurde Israëliische realiteit van nu.

Hilde Pach is in de eerste plaats de vertaalster van Amos Oz, veelal beschouwd als de grootste Israëliische schrijver van het moment, en als een kanshebber voor de Nobelprijs voor de literatuur. Zijn fictiewerk – dat tot nu toe uit een vijftiental titels bestaat – heeft zij in zijn geheel vertaald. Ook van de twee andere klassieken – eens de pioniers - van de moderne Israëliische literatuur, Yoram Kaniuk en Abraham Yehoshua, heeft zij belangrijke werken vertaald. Behalve op Amos Oz heeft Pach zich speciaal toegelegd op David Grossman, een wat jongere auteur, die de andere drie echter qua formaat evenaart. Ook vertaalt zij jonge auteurs als Klil Zisapel, Jaël Hedaja, Alona Kimchi en de recentelijk veelgeprezen Nir Baram.

Het vertalen uit het Hebreeuws stelt hoge eisen aan de vertaler vanwege de grote verschillen tussen deze taal en het Nederlands. Het Hebreeuws is een zogenaamde synthetische taal, terwijl het Nederlands, net als andere Europese talen, een analytische taal is. Een Israëliische roman is daarom in het Nederlands gemiddeld een derde langer dan in het origineel. De compacte, Hebreeuwse zin dient door de vertaler als het ware uiteengevouwen te worden om te komen tot een correcte Nederlandse zin. Deze ingrijpende vertaalslag weet Hilde Pach op briljante wijze te maken. Haar vertalingen blijven stilistisch zeer dicht bij de brontekst en toch zijn zij geschreven in zuiver, soepel Nederlands.

Binnen het oeuvre van Pach vormt *Een verhaal van liefde en duisternis* (Bezige Bij, 2005) van Amos Oz een hoogtepunt. Deze omvangrijke memoires in romanvorm zijn zowel een familiegeschiedenis als een kroniek van het Jeruzalem van de jaren 1920-30. Hun inhoudelijke en stilistische rijkdom vergt het uiterste van de vertaler. Hilde Pach is in deze vertaling op de toppen van haar kunnen. Haar grote kwaliteit is ook hier het vloeiende Nederlands dat zij hanteert. Ondanks de grote verschillen tussen het Hebreeuws en het Nederlands is Pachs vertaling een genot om te lezen. De overladen,

meanderende zinnen waar deze roman zo rijk aan is deelt zij niet op in kortere zinnen. Zij slaagt er meestal in de constructie intact te laten terwijl de betekenis toch doorzichtig blijft. Dit wordt duidelijk uit de volgende beschrijving. Het gaat om de bibliotheek van Oz' oom, die al in het halletje van zijn huis begint.

“Afgezien van een staande kapstok van donker hout met gekrulde takken die bij de voordeur stond, een muurspiegeltje en een donker tapijt, was er in deze hal geen hoekje dat niet bezet was met rijen boeken: een en al boekenplanken, van de vloer tot aan het plafond, met boeken in talen waarvan ik het alfabet niet eens herkende, boeken die stonden en andere boeken die lagen op de staande boeken, dikke, beroemde, buitenlandse boeken die zich comfortabel uitstrekten, en andere, zielige boeken die je toegluurden terwijl ze op elkaar geperst lagen als vluchtelingen in de kooien van een illegale-immigrantenschip [...]” (63)

Zo gaat de zin nog een halve pagina door. Goed gekozen adjectieven en herhalingen geven de Nederlandse zin zijn soepele ritme.

Een andere moeilijkheid van deze roman wordt gevormd door de uitvoerige gesprekken over Hebreeuwse woorden en taal. Deze vereisen niet alleen een grondige kennis van het Hebreeuws maar ook het vermogen om woordnuances en woordspelletjes om te zetten in het Nederlands. Daarnaast zit Oz' roman vol met citaten uit de Israëliëse poëzie, die Pach ook als poëzie vertaalt.

Hilde Pach is een begenadigd vertaalster van poëtisch taalgebruik. Dat blijkt ook uit haar vertaling van dat tweede hoogtepunt van de Israëliëse literatuur van nu: *Zie: liefde* van David Grossman (Cossee, 2007; oorspr. Veen, 1990). In deze experimentele roman is een Israëliësch jongetje van negen jaar op zoek naar de waarheid over de Jodenvervolging. De tekst is een uitdaging voor de vertaler vanwege de vele taalregisters en de grote rijkdom aan stijlen. Zo is het tweede deel een monoloog van de hoofdpersoon, gericht tot de vermoorde Pools-Joodse schrijver Bruno Schulz. In een wild gedachte-experiment verbeeldt hij zich dat Schulz na zijn dood heeft verder geleefd als een zalm in de Oostzee. Deze stream-of-consciousness monoloog opent met één zin van drie en een halve pagina lang, waarin geen enkel leesteken gebruikt wordt. Hierbij de eerste paar regels ervan:

“En je lag in het water Bruno heen en weer in de grote trage zeehangmat die de watertijd bepaalde die mist werd die zichzelf zachtjes over het water blies tijdens een heldere zonsopgang voer Bruno op de golven die zich verdeelden in een eindeloze stroom hij leerde dat water een geur had dat had je nooit gedacht dat

water een geur had heen en weer schommelde je met hen verder en verder werd je met hen meegesleept in de grote zeehangmat je liet zien dat je tot in het oneindige tot in eeuwigheid met hen mee kon zwemmen want je werd meegesleept door hun gespierde beweging want je

werd opgenomen door hun kalme stroom je dreef tussen hen in gezalfd door het water je dreef en bestond lange nachten [...]” (142)

Net als in het origineel staat er in de vertaling geen komma of punt, terwijl toch alles op zijn plaats valt. Een krachttoer van de vertaalster.

Om het Hebreeuws te evenaren heeft Pach in deze monoloog alle poëtische registers opengetrokken: met ritme, beelden en klankeffecten weet zij een uitzonderlijk muzikaal Nederlands te creëren. Dit brengt ons bij een andere kwaliteit van haar vertaalkunst: grote getrouwheid aan de brontekst gaat bij haar samen met een verrassende literaire creativiteit. Ook in deze passage blijkt haar vindingrijkheid, bij voorbeeld uit neologismen zoals het woord ‘zeehangmat’.

De genoemde romans van Oz en Grossman stellen hoge eisen aan het taalvermogen, maar ook aan de achtergrondkennis van de vertaler. *Een verhaal van liefde en duisternis* zit vol met citaten uit de Hebreeuwse literatuur en verwijzingen naar de recente Joodse geschiedenis. Op zijn beurt speelt Grossman in zijn roman vrijelijk met noties uit de Joodse mystiek en het chassidisme. Op al deze gebieden legt Pach een grote deskundigheid aan de dag. Zij laat de lezer daarvan meeprofiteren dankzij verklarende voetnoten en soms discrete toevoegingen in de tekst.

Hilde Pach is een vertaalster met buitengewone kwaliteiten: een onvoorwaardelijke trouw aan de brontekst paart zij aan prachtig Nederlands en grote kennis van zaken. Daarom heeft de jury unaniem besloten haar voor te dragen voor de Martinus Nijhoff Vertaalprijs 2014.

De jury van de Martinus Nijhoff Vertaalprijs 2014 bestond uit Ria van Hengel, Wim Honselaar, Cees Koster (voorzitter), Jan Kuijper, Linda Pennings en Annelies Schulte Nordholt.